

ΑΛΚΗ—ΒΑΣΙΛ. Ν. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ
ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΥ ΥΦΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΠΑΡΑ ΤΗ ΠΑΝΤΕΙΩ ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΟΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΝ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΘΕΣΜΩΝ**

(Σελίδες 323—339)

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΝ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΘΕΣΜΩΝ

Ἀπὸ παλαιᾶς ἐποχῆς κατίσχυσεν ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ οἰκονομικὴ αὐτάρκεια τῶν πολιτειῶν εἶναι ἀνέφικτος. Ὁ Πλάτων ἔλεγεν ὅτι ἡ καταγωγὴ τῆς πολιτείας ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι αὐτάρκης. Ἐκαστος ἔχει ἀνάγκη τοῦ ἄλλου, συναθροισθέντες δὲ οἱ ἄνθρωποι εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τόπον καὶ διαβιῶντες ὁμοῦ καὶ ἀλληλοβοηθούμενοι ἔδωσαν εἰς τὸν οἰκισμὸν αὐτὸν τὸ ὄνομα πολιτεία. Ἀλλὰ καὶ ἡ οὕτως ἰδρυθεῖσα πολιτεία δὲν δύναται νὰ διαθέτῃ πάντα τὰ ἀγαθὰ, νὰ εἶναι αὐτάρκης. Οὕτω δημιουργεῖται ἡ ἀνάγκη τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀναγκασιούτων ἀγαθῶν ἐξ ἄλλης πολιτείας¹.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ καταγωγὴ τῆς πολιτειακῆς κοινωνίας ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι αὐτάρκης, ἐπόμενον εἶναι ὅτι ἡ καταγωγὴ τῆς διεθνούς κοινωνίας ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι τὰ κράτη δὲν εἶναι αὐτάρκη. Ἡ ἔλλειψις οἰκονομικῆς αὐταρχείας εἶναι ἐκείνη ἣτις ὀδηγεῖ τὰ κράτη ὅπως ἀναπτύξουν σχέσεις μεταξύ των καὶ ὅπως οὕτω θέσουν τὰς βάσεις τῆς ἀλληλεξαρτήσεώς των. Ἀλλὰ ἡ ἀνάπτυξις σχέσεων μεταξύ τῶν κρατῶν, ἥτοι διεθνῶν σχέσεων, συνοδεύεται ἐκ τῆς ἀνάγκης θεσπίσεως κανόνων ρυθμιζόντων τὰς ἐν λόγῳ σχέσεις. Οὕτω τὸ Διεθνὲς Δίκαιον σημειοῖ τὴν γένεσίν του.

Ὁ Georges Scelle δίδει ὑπὸ μορφήν μύθου τὴν πορείαν τῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν εἰς τὴν θέσπισιν τοῦ πρώτου διεθνούς νομικοῦ κανόνος. Ἄς ὑποθέσωμεν, λέγει, ὅτι ἡμέραν τινα ναυτικοὶ τῆς φαραωνικῆς Αἰγύπτου ἀποβιβάζονται εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας καὶ προσφέρουν εἰς τοὺς αὐτόχθονας προϊόντα τῆς χώρας των. Ἀφ' ἧς ὁμοῦ στιγμῆς οἱ Αἰγύπτιοι ἀντιλαμβάνονται ὅτι οἱ Σύριοι στεροῦνται ἰσχύος, δὲν καταβάλλουν τὸ συμφωνηθὲν τίμημα διὰ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἐπρομηθεύθησαν ἀπάγουν ἄνδρας καὶ γυναῖκες καὶ ἐπιστρέφουν εἰς τὴν πατρίδα των. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἂν οἱ Αἰγύπτιοι ἐπανέλθουν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας θὰ ἀντιμετωπίσουν τελείως διάφορον κατάστασιν, διότι οἱ ἰθαγενεῖς εἴτε θὰ ἀντισταθοῦν ἐνόπλιως

1. «Πολιτεία», Βιβλίον Β', 369-370.

εἴτε θὰ ἀποσυρθοῦν εἰς τὴν ἐνδοχώραν. Ἐὰν λοιπὸν οἱ Αἰγύπτιοι ἔχουν μεγάλην ἀνάγκην τῶν ἀγαθῶν τῶν Συρίων εἶναι ὑποχρεωμένοι ὅπως ἐκπληροῦν τὰς ἐκ τοῦ συστήματος τῶν ἀνταλλαγῶν ἀπορροεῦσας ὑποχρεώσεις των Καὶ ὁ Georges Scelle συνεχίζει: «Ἡ ἀνάγκη τοῦ ἐμπορίου γεννᾷ τὸν πρῶτον σημαντικὸν κανόνα τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου: *pacta sunt servanda*... Τὸ Διεθνὲς Δίκαιον θὰ σημειώσῃ τὴν γένεσίν του· θὰ προέλθῃ ἐκ τῆς ὑπάρξεως κοινωνικῶν σχέσεων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς πρώτης ομάδος ἀποτελεσθείσης ἐξ Αἰγυπτίων ἐμπόρων καὶ συναλλασσομένων Συρίων»¹.

* * *

Αἱ σχέσεις μεταξύ τῶν κρατῶν διήλθον ἐκ διαφόρων σταδίων. Εἰς τὸ παρελθὸν αὐταὶ ἦσαν προσκαίρου χαρακτῆρος καὶ περιωρίζοντο γεωγραφικῶς. Κατόπιν αὐταὶ κατέστησαν μόνιμοι καὶ ἀνεπτύχθησαν γεωγραφικῶς, προσλαβοῦσαι κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν οἰκουμενικὸν χαρακτῆρα. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη εἰς τὰς σχέσεις μεταξύ τῶν κρατῶν δὲν εἶναι τυχαία. Καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν σύστημα τῶν κρατῶν δὲν ἦτο ἐξελιγμένον, αἱ ἀνάγκαι αὐτῶν ἦσαν περιορισμέναι καὶ ἱκανοποιοῦντο διὰ βιαίων ἐνεργειῶν. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα: ἡ κρατικὴ κοινωνία ἡ ὅποια ἐδράζετο ἐπὶ τοῦ συστήματος τῆς δουλείας. Ἡ ἐμπορικὴ δραστηριότης εἰς τὴν κοινωνίαν αὐτὴν ἦτο περιορισμένη καὶ αἱ ἐμπορικαὶ συναλλαγαὶ μεταξύ πολιτειῶν ἦσαν σπάνιαι. Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῶν κρατῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν των διὰ τῆς κατακτῆσεως ἐδαφῶν, τῆς διαρπαγῆς τοῦ πλοῦτου αὐτῶν καὶ τῆς μετατροπῆς τῶν κατοίκων τῶν κατακτηθέντων ἐδαφῶν εἰς δούλους.

Ἐὰν λοιπὸν κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα καὶ τὸν Μεσαίωνα αἱ σχέσεις μεταξύ τῶν κρατῶν ἔχουν πρόσκαιρον καὶ περιφερειακὸν χαρακτῆρα, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ χαρακτῆρ τῆς κρατικῆς κοινωνίας κατὰ τὰς ἐν λόγῳ περιόδους τῆς Ἱστορίας οὔτε ἐπέτρεπεν οὔτε καθίστα ἀναγκαίαν τὴν ἀνάπτυξιν μονίμων καὶ ἐκτεταμένων γεωγραφικῶς σχέσεων μεταξύ τῶν κρατῶν. Ἡ ἐμπορικὴ δραστηριότης ἐντὸς τῆς κρατικῆς κοινωνίας ἦτο περιορισμένη, σπανίως δὲ αὕτη ἐξήρχετο τῶν ὁρίων τῆς χώρας. Ἐπόμενον λοιπὸν εἶναι ὅτι ἡ οἰκονομικὴ διάρθρωσις τῆς κρατικῆς κοινωνίας οὔτε ἐπέτρεπεν οὔτε καθίστα ἀναγκαίαν τὴν ἀνάπτυξιν μονίμων σχέσεων μετ' ἄλλων κρατῶν.

Κατὰ τὴν φεουδαρχικὴν περίοδον σημειοῦται ἐξέλιξις τις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κρατικῆς κοινωνίας ἡ ὅποια θὰ δημιουργήσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰς ἀναγκαίας προϋποθέσεις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν μονίμων σχέσεων μεταξύ τῶν κρατῶν. Ὁ ἀφόρητος ζυγὸς τοῦ εὐπατρίδου, τοῦ τιμαριούχου ὠθεῖ τὰ ἄτομα ὅπως ἀναπτύξουν βιοτεχνικὴν καὶ ἐμπορικὴν δραστηριότητα. Αἱ διαφοροί

1. Georges Scelle: «Précis de Droit des Gens», Paris 1932, I, σ. 30.

συντεχνίαί αἱ ὅποῖαι ἰδρύνονται κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔχουν διεθνικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐνίοτε ἀναπτύσσουν πολιτικὴν δραστηριότητα. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα ἀποτελεῖ ὁ ἰδρυθεὶς τὸ 1241 ἐν Γερμανίᾳ Χανσεατικὸς Σύνδεσμος ὅστις διέθετε στρατὸν καὶ στόλον, ἠκολούθει δὲ ἰδίαν πολιτικὴν ἀνταποκρινομένην εἰς τὰ συμφέροντα τῶν μελῶν του. Ὁ Σύνδεσμος, περιλαμβάνων τοὺς ἐμπόρους διαφόρων Γερμανικῶν πόλεων, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν καὶ προστασίαν τῶν ἐπιχειρήσεών των. Οὗτος ἐκυριάρχησεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν καὶ διεξήγαγεν νικηφόρους πολέμους κατὰ τῶν Δανῶν καὶ τῶν Νορβηγῶν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Τευτόνων ἵπποτῶν, ἡ ἰσχὺς του δὲ ἐμειώθη μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες ἐπέτυχον ὥπως καταργήσουν τὸν ἱεραρχικὸν φεουδαρχικὸν δεσμὸν καὶ ἐπιβάλλουν τὴν πλήρη καὶ ἀπόλυτον κυριαρχίαν των.

Ἡ ἀνάπτυξις ὅμως τοῦ ἐμπορίου ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν συντελεῖ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν πλεόν προσφόρων διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μέσων μεταφορᾶς, τῶν θαλασσίων τοιούτων, καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν πρώτων ἐμπορικῶν ναυτικῶν κέντρων, ὡς τῆς Βενετίας, τῆς Γενούης καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Μεσογείου. Ἡ ἀνάγκη ὥπως καθορισθοῦν τὰ δικαιώματα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν πλοιοκτητῶν ἐπέβαλε τὴν κωδικοποίησιν τῶν ἐθμικῶν κανόνων Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Μεταξὺ τῶν κωδικῶν τῶν συνταχθέντων κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εἶναι οἱ Ρόδιοι Νόμοι, ἐκδοθέντες πιθανῶς τὸν 7ον αἰῶνα, ἡ Tabula Amalfitana τοῦ 11ου αἰῶνος, οἱ Νόμοι τοῦ Oleron τοῦ 12ου αἰῶνος, οἱ Νόμοι τοῦ Wisby τοῦ 13ου αἰῶνος καὶ ὁ ἐκδοθεὶς τὸν 14ον αἰῶνα ὑπὸ τὸν τίτλον Consolato del Mare κῶδιξ (1).

Ἀλλὰ ἡ συνεχῶς ἀναπτυσσομένη ἐμπορικὴ δραστηριότης βαθμηδὸν ἐξέρχεται τῶν στενῶν ὁρίων τῶν πριγκηπάτων, τῶν δουκάτων καὶ τῶν κομητειῶν, ἐπεκτείνεται δὲ εἰς ἅπαντα τὸν γνωστὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κόσμον. Αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἐμπορίου συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν καὶ ἐν τέλει ὁδηγοῦν εἰς τὰς μεγάλας γεωγραφικὰς ἀνακαλύψεις.

Ἡ σημειουμένη ὡς ἄνω οἰκονομικὴ πρόοδος δημιουργεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς εὐρυτέρας ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὅποια ὅμως δὲν δύναται νὰ ἱκανοποιηθῇ συνετεῖχ τῶν τιθεμένων περιορισμῶν ὑπὸ τῆς φεουδαρχικῆς κοινωνίας. Δημιουργοῦνται λοιπὸν αἱ προϋποθέσεις διὰ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ἰσχύοντος πολιτικοῦ συστήματος δι' ἐνὸς νέου, ἱκανοποιοῦντος τὰς ἀπαιτήσεις τῆς οἰκονομικῆς προόδου. Εἰς τὴν διάλυσιν ὅμως τῆς φεουδαρχικῆς κοινωνίας δὲν συνέβαλε μόνον ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος, ἀλλὰ καὶ ἕτερος παράγων. Αἱ συνεχεῖς διαμάχαι μεταξὺ τῶν φεουδαρχῶν ἡγεμόνων ὠδήγησαν εἰς τὴν

1. Βλ. Pardessus: «Collection de lois maritimes antérieures au XVIII siècle», Tome 1, Chap. XII καὶ Azuni: «Droit maritime de l'Europe», σ. 414 κ. ἐ., ἀναφερόμενοι ὑπὸ Ch. Fenwick: «International Law», σ. 13, σημ. 29.

ἐξασθένησιν τούτων καὶ οὕτω παρεσχέθη ἡ εὐκαιρία εἰς τοὺς πλέον ἰσχυροὺς ἐξ αὐτῶν ὅπως καταργήσουσιν τὸν ἱεραρχικὸν φεουδαρχικὸν δεσμὸν καὶ ἐπιβάλλουσι τὴν πλήρη καὶ ἀπόλυτον κυριαρχίαν των. Ἡ οὕτως ὁμως ἐπιτευχθεῖσα ἰδρυσις ἐνιαίων κρατῶν, πλήρως κυριάρχων καὶ ἀνεξαρτήτων, δὲν ὑπῆρξε τυχαία καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν γεωγραφικῶν αὐτῶν ὄριων. Ἡ ἀναπτυχθεῖσα ἤδη ἐθνικὴ συνείδησις συνετέλεσεν ὅπως τὰ ἰδρυθέντα ἐνιαῖα κράτη λάβουσι κατὰ βάσιν ἐθνικὸν χαρακτῆρα (Ἀγγλία, Γαλλία, Ἰσπανία).

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι διὰ τῶν ὡς ἄνω μεταβολῶν ἢ διαμορφωθεῖσα ἤδη κατὰ τὴν φεουδαρχικὴν περίοδον ἀνάγκη τῆς εὐρυτέρας ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κατέστη πλέον ὑπόθεσις τῶν κρατῶν. Ἡ ἀνάπτυξις μονίμων σχέσεων μεταξὺ τῶν κρατῶν δὲν ἱκανοποιεῖ ἄλλο τι εἰμὴ τὴν ἀνάγκην ταύτην. Ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ διάρθρωσις τῶν κρατῶν τῶν διαμορφωθέντων περὶ τὰ τέλη τῆς φεουδαρχικῆς ἐποχῆς ἦτο τοιαύτη ὥστε νὰ ἐπιτρέπη καὶ νὰ καθιστᾷ μάλιστα ἀναγκαίαν τὴν ἀνάπτυξιν μονίμων σχέσεων μεταξὺ αὐτῶν.

* *

Ἄμεσος συνέπεια τῆς ἀναπτύξεως μονίμων σχέσεων μεταξὺ τῶν κρατῶν ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία τῆς Διεθνοῦς Κοινότητος ἢ τῆς ἄλλως ἐπονομαζομένης Διεθνοῦς Κοινωνίας, ἀπαρτιζομένης ἐκ κρατῶν. Ἡ Διεθνὴς Κοινότης δὲν ἐκφράζει ἄλλο τι εἰμὴ τὴν ἀλληλεξάρτησιν μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν τῆς γῆς (1). Εἰς τὰ πλαίσια τῆς Διεθνοῦς Κοινότητος οὐδεὶς λαὸς δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ πλήρως τὰς οἰκονομικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας διὰ τῆς ἰδίας παραγωγῆς. Ἐκαστος λαὸς εἶναι ὑποχρεωμένος ὅπως ἀναζητήσῃ ἐκτὸς τῆς χώρας του διάφορα ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐπιβίωσίν του ἀγαθὰ. Ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος ἐπιβάλλει ὅπως ὁ λαὸς χώρας τινος παράγῃ προϊόντα ἱκανοποιούντα τὰς οἰκονομικὰς ἀνάγκας ἄλλων χωρῶν, οὕτω δὲ παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας μεταξὺ τῶν κρατῶν—μελῶν τῆς Διεθνοῦς Κοινότητος.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω κατ' οὐδένα τρόπον θὰ πρέπη νὰ ὀδηγήσουσι εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ κράτη, πρὸ τῆς ἐντάξεώς των εἰς τὴν Διεθνή Κοινότητα, ἦσαν οἰκονομικῶς αὐτάρκη καὶ ὅτι ἀπὸ τῆς ἐντάξεώς των εἰς τὴν Διεθνή Κοινότητα ταῦτα ἐπαυσαν πλέον νὰ εἶναι οἰκονομικῶς αὐτάρκη. Ἀσφαλῶς τὸ τοιοῦτον συμπέρασμα ἀφ' ἐνὸς θὰ ἦτο ἀπόλυτον καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲν θὰ ἀνταπε-

1. Ὁ Francisco Suarez (1548-1617) εἰς τὸ ἐκδοθὲν τὸ 1612 σύγγραμμά του Tractatus de Legibus ac Deo Legislatore ὑπεστήριξεν ὅτι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ἀνεξαρτήτων κρατῶν ἀποτελεῖ ἡ ἀλληλεξάρτησις αὐτῶν. Βλ. σχετικῶς ἐν Ἄλ κ η — Β α σ ι λ εῖ ο υ Ν. Π α π α κ ῶ σ τ α: «Δημόσιον Διεθνὲς Δίκαιον», Τόμος Α', σ. 39.

κρίνεται πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἡ ἔλλειψις οἰκονομικῆς αὐταρκειᾶς ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς πολιτειακῆς κοινωνίας. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της ἡ πολιτειακὴ κοινωνία ἐστερεῖτο οἰκονομικῆς αὐταρκειᾶς καὶ ἦτο ὑποχρεωμένη ὅπως ἐπιδιώξῃ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν της διὰ τῆς ἀναπτύξεως δραστηριότητος ἐκτὸς τῶν ὁρίων της. Ἄλλης ὁμοῦς μορφῆς ἦσαν αἱ ἀνάγκαι τῆς πολιτείας εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἄλλης μορφῆς σήμερον. Ἡ ἔλλειψις οἰκονομικῆς αὐταρκειᾶς τῶν κρατῶν τῆς ἐποχῆς τῆς δουλείας δὲν ἔχει τί τὸ κοινὸν πρὸς τὴν ἔλλειψιν οἰκονομικῆς αὐταρκειᾶς τῶν κρατῶν τῆς ἐποχῆς τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως. Ἐξ ἄλλου ἡ διαφορὰ τῶν πολιτειακῶν ἀναγκῶν ἐκδηλοῦται καὶ εἰς τὰ μέσα ἱκανοποιήσεως αὐτῶν. Εἰς τὸ παρελθὸν τὰ κράτη κατέφευγον εἰς τὴν βίαν διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν των. Τοῦτο εἶναι φυσικόν, διότι αἱ πολιτειακαὶ ἀνάγκαι ἦσαν περιορισμένοι καὶ ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιηθῶν μόνον διὰ τῆς κατακτήσεως ἐδαφῶν καὶ τῆς διαρπαγῆς τοῦ πλοῦτου αὐτῶν. Ἀπὸ τίνος ὁμοῦς ἐποχῆς τὰ κράτη χρησιμοποιοῦν, παραλλήλως πρὸς τὰ βίαια μέσα, καὶ εἰρηνικὰ μέσα διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν των. Συνομολογοῦν οἰκονομικὰς συμφωνίας καὶ ἀνταλλάσσουν τὰ προϊόντα των. Ἀναμφιβόλως ἡ χρησιμοποίησις τῶν εἰρηνικῶν μέσων κατέστη ἀπαραίτητος ἀφ' ἧς ἐποχῆς αἱ ἀνάγκαι τῶν κρατῶν διεμορφώθησαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ δύνανται πλέον νὰ ἱκανοποιηθῶν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ βιαίων μέσων.

* * *

Ἡ ἀνάγκη τῆς εὐρυτέρας ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, τῆς ἐλευθέρας κυκλοφορίας ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν διαφόρων διεθνῶν νομικῶν θεσμῶν. Οἱ διεθνεῖς οὗτοι νομικοὶ θεσμοί, ἐκφράζοντες τὴν ἔλλειψιν οἰκονομικῆς αὐταρκειᾶς τῶν κρατῶν, τείνουν ὅπως καταργήσουν τοὺς ὑφισταμένους εἰς τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν περιορισμούς καὶ καθιερώσουν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐλευτέρου διεθνοῦς ἐμπορίου. Ἡ ἐμφάνισις ὁμοῦς τῶν ἐν λόγῳ διεθνῶν νομικῶν θεσμῶν, ὡς ἀπορρέουσα ἐκ τῆς συγκαταθέσεως τῶν κρατῶν, προϋποθέτει τὴν ὑπαρξιν διεθνῶν νομικῶν θεσμῶν ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτων τάσεων καὶ ἐπιδιώξεων. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πρόβλημα ἀβλαβοῦς διελεύσεως τῶν πλοίων δὲν ἠδύνατο νὰ τεθῆ πρὸ τῆς καθιερώσεως τῆς ἀρχῆς τῆς κυριαρχίας τῶν κρατῶν ἐπὶ τῶν χωρικῶν αὐτῶν ὑδάτων. Εἰς τὸ παρελθὸν δὲν ὑφίστατο θέμα ἐλευθέρας κυκλοφορίας ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν ἀπὸ χώρας εἰς χώραν. Ἡ ἀναγνώρισις ὑπὸ τῶν κρατῶν τῆς μὲν ἐλευθερίας μεταβάσεως καὶ ἐπιστροφῆς τῶν πολιτῶν συνδέεται πρὸς τὴν λῆψιν σχετικῶν περιοριστικῶν μέτρων, ὡς εἶναι τοῦ θεσμοῦ τῶν διαβατηρίων, τῆς δὲ ἐλευθερίας κυκλοφορίας τῶν ἀγαθῶν συνδέεται πρὸς τὴν ἐπιβολὴν εἰσαγωγικῶν δασμῶν. Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ ὑπαγωγή τῶν κρατῶν

εἰς τὴν διεθνή ἔννομον τάξιν συνδέεται ἀρρήκτως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς κυριαρχίας αὐτῶν, καθ' ὅσον ἡ δέσμευσις ἐκ τῶν διεθνῶν νομικῶν κανόνων ἔχει ὄριον τὸ διαφυλαττόμενον πεδῖον (*domaine reservé*) τῶν κρατῶν.

Ποῖοι εἶναι οἱ βαθύτεροι λόγοι τῆς πλήρους ἀντιθέσεως ὡς ἄνω συμπεριφορᾶς τῶν κρατῶν ; Κατὰ τὸν Ch. G. Fenwick ἡ Διεθνὴς Κοινότης ἀποτελεῖ κατὰ βᾶσιν χαλαρὰν ἔνωσιν κυριάρχων κρατῶν, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει συνείδησιν μᾶλλον τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμφερόντων ἢ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς μέλους τῆς Κοινότητος (1). Πράγματι ἡ ἱκανοποίησις τῶν συμφερόντων του, εἰδικώτερον δὲ ἡ ἔλλειψις οἰκονομικῆς αὐταρκειᾶς του, ἀποτελεῖ τὸ ἐλατήριον τὸ ὁποῖον ὠθεῖ ἕκαστον κράτος ὅπως καταστῆ μέλος τῆς Διεθνοῦς Κοινότητος. Ἐὰν ὅμως τὰ συμφέροντα τῶν κρατῶν ἐπηρεάζουν τὰς σχέσεις μεταξὺ αὐτῶν, ταῦτα ἐπίσης ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τῶν καθωρισμένης μορφῆς σχέσεων μεταξὺ τῶν κρατῶν. Εἰς τὴν λοιπὴν περίπτωσιν τὰ συμφέροντα κράτους τινὸς θίγονται ἐκ τῶν καθωρισμένης μορφῆς σχέσεων του μετ' ἄλλων κρατῶν, ὑπ' αὐτοῦ λαμβάνονται μέτρα προστασίας τῶν συμφερόντων του. Ἡ ἀκολουθουμένη ὅμως πολιτικὴ τοῦ οἰκονομικοῦ ἐθνικισμοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν εἰμὴ νὰ ἔχη συνεπείας ἐπὶ τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν σχέσεων. Ὁ Georges Scelle, ἀναφερόμενος εἰς τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν τοῦ 1928—1933, παρατηρεῖ : « Ἡ ἀπουσία ὑπερκρατικοῦ τινὸς ὀργανισμοῦ . . . προεκάλεσε τὸ 1928—1933 μίαν κρίσιν ἄνευ προηγουμένου ἢ ὁποῖα προῆλθεν ἐκ τῆς αὐτοσυσπειρώσεως τῶν ἐθνικῶν οἰκονομιῶν . . . Ὅταν αἱ στατιστικαὶ μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ὁ ὄγκος τῶν διεθνῶν συναλλαγῶν ἐμειώθη πλέον τοῦ ἡμίσεως τῶν πρὸ τοῦ πολέμου (1914—1918) καὶ ὅτι διὰ κράτη τινὰ ἡ μείωσις αὕτη τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου ἔφθασεν κατὰ τὴν περίοδον 1929—1932, δηλ. ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ,εἰς ἀριθμοὺς οἴτινες ποικίλουν ἀπὸ 50 μέχρι 70%, τοῦτο διὰ τὸν κοινωνικὸν παρατηρητὴν σημαίνει . . . τὴν ἐξαφάνισιν τῶν διεθνῶν ὑλικῶν σχέσεων εἰς ποσοστὸν πέραν τοῦ ἡμίσεως, τὴν ὀπισθοδρόμησιν τῆς ἐξελίξεως κατὰ πολλοὺς αἰῶνας » (2).

* *

Πλεῖστοι ἐκ τῶν διεθνῶν νομικῶν θεσμῶν οἱ ὁποῖοι ἀποβλέπουν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν, ἀνευρίσκονται εἰς τὸ Ἑσωτερικὸν Δίκαιον. Βεβαίως τὸ γεγονός τοῦτο δὲν εἶναι τυχαῖον. Ἀμφότεροι οἱ θεσμοὶ ἀποβλέπουν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν : οἱ τοῦ Ἑσωτερικοῦ Δικαίου εἰς τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν εἰς τὰ πλαίσια τῆς πολιτειακῆς κοινωνίας καὶ οἱ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου εἰς τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν εἰς τὰ πλαίσια τῆς διεθνοῦς

1. Ch. G. Fenwick, op. cit. σ. 33.

2. G. Scelle, op. cit. σ. 70-71.

κοινωνίας. Ἐξ ἄλλου ἀμφοτέρωι οἱ θεσμοὶ ὀφείλουν τὴν ὑπαρξίν των εἰς τὸν αὐτὸν συντελεστήν : τὸ κράτος (1).

Τίθεται τὸ ἐρώτημα : οἱ ὡς ἔνω διεθνεῖς νομικοὶ θεσμοὶ ὀφείλουν τὴν καταγωγὴν των εἰς τοὺς ἀντιστοίχους θεσμοὺς τοῦ Ἑσωτερικοῦ Δικαίου ἢ συμβαίνει τὸ ἀντίθετον ; Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ ἐρώτημα τοῦτο ὀδηγεῖ εἰς τὸ γνωστὸν ἄλυτον πρόβλημα : Τί ἦλθεν πρῶτον, ἡ κόττα ἢ τὸ αὐγό ; (2) Ἄλλὰ τοιοῦτον πρόβλημα εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν ὑφίσταται, διότι οἱ θεσμοὶ τοῦ Ἑσωτερικοῦ καὶ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἀλληλεξαρτῶνται καὶ ἀλληλεπηρεάζονται. Ἡ ἀνάλυσις διεθνῶν τινων νομικῶν θεσμῶν, ἀναφερομένων ἐμμέσως ἢ ἀμέσως εἰς τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν, καθιστᾷ τοῦτο φανερόν.

Ἡ ὑποχρέωσις ἐκτελέσεως τῶν συμπεφωνημένων καλῆ τῆ πίστει. Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι θεμελιώδης τοῦ Δικαίου τῶν διεθνῶν συνθηκῶν (3). Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀβεβαιότης ὡς πρὸς τὴν καλῆ τῆ πίστει ἐκτέλεσιν τῶν συμπεφωνημένων μεταξύ τῶν κρατῶν θὰ ἐστέρει τὴν συνθήκην τοῦ δεσμευτικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος. Ἡ ἀπουσία ὑπερκρατικοῦ ὄργανου ἐν τῇ διεθνῇ κοινωνίᾳ καθιστᾷ πλέον σημαντικὸν τὸν ρόλον τὸν ὁποῖον διαδραματίζει ἡ ἀρχὴ τῆς καλῆς πίστεως εἰς τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς μεταξύ τῶν κρατῶν. Ὁ ρόλος τῆς ἐν λόγῳ ἀρχῆς εἰς τὰς διεθνεῖς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς καταφαίνεται ἐκ τῆς πρώτης ἐμφανισεῶς της εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας τὸ *jus civile* υἰοθέτησεν ὠρισμένας ἀτύπως καταρτιζομένας συμβάσεις τοῦ *jus gentium* δημιουργούσας μεταξύ τῶν συμβαλλομένων τὴν *obligatio bonae fidei* (4). Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὡς τοιοῦτου εἶδους συμβάσεις ἀνεγνωρίστησαν ἢ ἀγοραπωλησία, ἢ μίσθωσις, ἢ ἔταιρία καὶ ἡ ἐντολή, εἶναι προφανῆς ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον καθιερώθη ἡ ἀπλοποιημένη διαδικασίᾳ εἰς τὴν κατάρτισίν των ἐν συνδυασμῷ

1. Ὁ H. Kelsen («Principles of International Law», 1966, σ. 553-554), ὁπαδὸς τῆς περὶ ἐνότητος τῶν νομικῶν κανόνων ἀντιλήψεως παρατηρεῖ: «International Law and national law cannot be different and mutually independent systems of norms if the norms of both systems are considered to be valid for the same space and at the same time...».

2. Βλ. σχετικῶς R. Ago: «Positive Law and International Law», *American Journal of International Law* (51), 1957, σ. 700-702.

3. Περὶ «καλῆς πίστεως» ἐν τῷ Διεθνεί Δικαίῳ βλ. G. Schwarzenberger: «The inductive approach to international law», 1965, σ. 181-182. βλ. ἐπίσης ἄρθρον 26 τῆς Συμβάσεως περὶ τοῦ Δικαίου τῶν Συνθηκῶν τοῦ 1969 (*Revue Générale de Droit Inter. Public*, 1969, No 3, σ. 927.) καὶ ἀπόφασιν ἐκδοθεῖσαν τὸ 1910 ὑπὸ διαιτητικοῦ ῥεκατηρίου εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἀλιείας ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ βορείου Ἀτλαντικοῦ (*Reports of International Arbitral Awards*, vol. XI, σ. 188).

4. Βλ. Γ. Πετροπούλου: «Εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου», Ἀθῆναι 1936, σ. 257.

πρὸς τὴν ἀμφιμερῆ ὑποχρέωσιν τῶν συμβαλλομένων ὅπως ἐκτελοῦν τὰ συμπεφωνημένα καλῆ τῆ πίστει.

Ἡ Διαιτησία. Ὁ θεσμὸς τῆς Διαιτησίας ἀποτελεῖ πλέον διαδεδομένον μέσον ἐπιλύσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν. Εἰδικώτερον ἢ διεθνῆς ἐμπορικῆς Διαιτησίας ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, οὕτω δὲ κατέστη ἀναγκαία ἢ σύναψις διαφορῶν σχετικῶν συμβάσεων, ὡς τῶν Συμβάσεων τῆς Γενεύης τοῦ 1923 καὶ 1927, τῆς Συμβάσεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν τοῦ 1958 καὶ τῆς Συμβάσεως τῆς Γενεύης τοῦ 1961. Ἡ τελευταία αὕτη Σύμβασις συνομολογηθεῖσα μεταξὺ κρατῶν τῆς δυτικῆς καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ ρυθμίζουσα ζητήματα ἰδιωτικῆς ἐμπορικῆς Διαιτησίας καθορίζει ὁμοίομορφον διαιτητικὴν διαδικασίαν καὶ περιλαμβάνει διατάξεις περὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν διαιτητῶν καὶ τοῦ ἐφαρμοστέου δικαίου (1). Ἡ ἐμφάνισις τοῦ θεσμοῦ ἀνευρίσκειται εἰς πολὺ παλαιὰν ἐποχὴν. Οὕτως ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν συνθήκη συναφθεῖσα περὶ τὸ ἔτος 3100 π. Χ. μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων τῆς Μεσοποταμίας, ἡτις προέβλεπε τὴν διὰ Διαιτησίας ρύθμισιν συνοριακῶν διαφορῶν (2). Εἰς τὰς σχέσεις ἐπίσης μεταξὺ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων τῆς ἀρχαιότητος δὲν ἦτο ἄγνωστος ὁ θεσμὸς τῆς Διαιτησίας (3). Οὕτως ἡ συνθήκη συμμαχίας ἢ συναφθεῖσα μεταξὺ Λακεδαιμονίων καὶ Ἀργείων τὸ 418 π. Χ. περιελάμβανε ρήτραν περὶ Διαιτησίας (4). Εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον ὁ θεσμὸς τῆς Διαιτησίας καταλαμβάνει ἐξέχουσαν θέσιν διὰ τῆς καθιερώσεως δύο τύπων συμφῶνων τοῦ *recceptum arbitri* καὶ τοῦ *compromisum* (συνυποσχετικοῦ). Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς πεδίου ἐξακολουθεῖ ὁ θεσμὸς οὗτος νὰ ἀποτελῇ τὸ κυριώτερον μέσον ἐπιλύσεως πάσης ἀναφουμένης διαφορᾶς μεταξὺ τῶν διίσταμένων μερῶν. Χαρακτηριστικὴ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι ἡ συνομολογηθεῖσα τὸ 562 μ. Χ. συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ Ἰουστινιανοῦ καὶ βασιλέως τῶν Περσῶν Χοσρόη, ἡ ὁποία ἐν ἄρθρῳ 7 ὄριζεν ὅτι ἀπασαί αἱ διαφοραὶ αἱ προκύπτουσαι ἐκ ζημιῶν προξενουμένων ὑπὸ πολιτῶν τοῦ ἐνός συμβαλλομένου μέρους εἰς τοὺς πολίτας τοῦ ἐτέρου συμβαλλομένου μέρους θὰ ρυθμίζωνται ὑπὸ διαιτητῶν ἐξουσιοδοτου-

1. Ch. S p o f f o r d: «Third party judgment and international economic transactions», *Recueil de Cours de l'Académie de Droit International*, 1961, III, σ. 153.

2. W a l k e r: «A History of the Law of Nations», σ. 31-36 — N u s s b a u m: «Concise History of the Law of Nations», σ. 1-5.

3. Βλ. σχετικῶς J a c k s o n H. R a l s t o n: «International arbitration from Athens to Locarno», Stanford University Press, 1929.

4. «.....αἱ δὲ τινα τῶν πολιῶν ἢ ἀμφίλογα, ἢ τῶν ἐντὸς ἢ τῶν ἐκτὸς Πελοποννάσω, αἴτε περὶ ὄρων αἴτε περὶ ἄλλου τινός, διακριθῆμεν αἱ δὲ τις τῶν ζυμμάχων πόλις πόλει ἐρίζοι, ἐς πόλιν ἔλθειν, ἂν τινα ἴσαν ἀμφοῖν ταῖς πόλειςσοι δοκεῖοι, τῶς δὲ ἔτας κατὰ πάτρια δικάζεσθαι» (Θουκυδίδου, βιβλ. V, Κεφ. 79).

μένων ὑπ' αὐτῶν (1). Καίτοι ὁμως ἡ Διαιτησία ἦτο γνωστὴ ὡς μέσον ἐπιλύσεως τῶν διαφορῶν εἴτε μεταξύ ἰδιωτῶν εἴτε μεταξύ κρατῶν ἀπὸ παλαιότητας ἐποχῆς, ἐν τούτοις αὕτη καθιερώθη ὀριστικῶς ὡς θεσμὸς τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος. Εἰς τὴν διαμόρφωσιν καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ θεσμοῦ συνέβαλεν ἡ πρακτικὴ τῶν ἐμπόρων περὶ τὰ τέλη τοῦ Μεσαίωμος, ἥτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποῖαν ἀνεπτύχθη ὑπ' αὐτῶν οἰκονομικὴ δραστηριότης ἐξερχόμενη τῶν ὀρίων τῶν κρατῶν (2).

Ἡ ἀβλαβὴς διέλευσις τῶν ποταμίων ὁδῶν. Τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον ἐχαρκτήριζε τὸ νομικὸν καθεστῶς τῶν ποταμῶν ὡς ἀνάλογον πρὸς τὸ διέπον τὰς δημοσίας ὁδοὺς. Συνεπῶς ἡ χρησιμοποίησις τῶν ποταμίων ὁδῶν ἦτο ἐλευθέρα. Κατὰ τὸν Γάιον μάλιστα ὁ κανὼν περὶ δημοσίας χρησιμοποίησεως τῶν ποταμῶν ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ *jus gentium* (3). Ἀλλὰ τὸ *jus gentium* ἐρύθμιζε σχέσεις εἴτε μεταξύ ρωμαίων καὶ ἀλλοδαπῶν (*peregrini*) εἴτε μεταξύ ἀλλοδαπῶν καὶ συνεπῶς τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρως ναυσιπλοίας, ἐξυπηρετοῦν τὰς ἐπικοινωνίας καὶ τὰς συναλλαγὰς ἐντὸς τῶν ὀρίων τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἀπετέλει κανόνα τοῦ ἐσωτερικοῦ Δικαίου. Ἡ ἀνάγκη ἀναγνώρισεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθέρως ναυσιπλοίας καὶ τοῦ δικαίου προβάλλει κατὰ τὴν περίοδον τῆς διαμορφώσεως τῆς διεθνοῦς κοινωνίας. Ὁ Francisco de Vitoria (1480—1546) ὑποστηρίζει ὅτι ἄλλοτε ἢ γῆ ἀνήκεν εἰς πάντας, ἀλλὰ κατόπιν οἱ ἄνθρωποι ἐγκατεστάθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς γῆς καὶ πράγματα τινα, τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς ἦσαν κοινά, ἰδιοποιήθησαν. Παρὰ ταῦτα ὁμως τὸ καθεστῶς δὲν μεταβλήθη. Τὸ δικαίωμα τῶν ἀνθρώπων ὅπως μεταβαίνουν εἰς ἄλλας χώρας καὶ διεξάγουν ἐμπόριον ἀποτελεῖ κανόνα τοῦ φυσικοῦ Δικαίου, οὐδεὶς δὲ ἀνθρώπινος νόμος δύναται νὰ ἀγνοήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο (4). Ἡ προσπάθεια ὁμως τοῦ Vitoria καὶ ἄλλων φυσιοκρατῶν ὅπως δικαιολογήσουν τὴν ἀνάγκην ἀναγνώρισεως τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθέρως ναυσιπλοίας δὲν εἶχεν ἄμεσον ἀντίκτυπον ἐπὶ τοῦ θετικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθέρως ναυσιπλοίας ἀναγνωρίζεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης (1815) καὶ κατόπιν

1. S. Verosta: «International Law in Europe and Western Asia», *Recueil des Cours de l'Académie de Droit International*, 1961, III, σ. 611.

2. Ch. Spofford: *op. cit.* σ. 152-153. Βλ. ἐπίσης Carabiber: «L'Evolution de l'Arbitrage Commercial International», *Recueil de Cours de l'Académie de Droit International*, 1960 (99), σ. 125.

3. «Riparum usus publicus est iure gentium, sicut ipsius fluminis, itaque navem ed eas applicare. . . . cuilibet liberum est, sicut per ipsum flumen navigare», *Dig. lib. I, tit. VIII, 5*.

4. B. Vitanyi: «La navigation fluviale dans la doctrine du droit naturel», *Revue Générale de Droit Inter. Public*, 1971, No 4, σ. 1062-1063 — Cattray: «La liberté de commerce international d'après Vitoria, Suarez et les scolastiques», *Revue Gén. de Droit Inter. Public*, 1932, σ. 209 κ. ε.

υιοθετείται υπό σειρᾶς συμβατικῶν πράξεων, ὡς τῆς Συνθήκης τῶν Παρισίων τοῦ 1856, τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν καὶ τῆς Συμβάσεως τῆς Βαρκελώνης τοῦ 1921. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθέρας ναυσιπλοΐας δὲν ἐδράζεται πλέον ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ Δικαίου, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ἐξυπηρετήσεως τοῦ κοινοῦ συμφέροντος τῶν παροχθίων κρατῶν. Τὸ Διαρκές Δικαστήριον Διεθνοῦς Δικαιοσύνης ἀπεφάνθη τὸ 1929 ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ποταμοῦ Oder ὅτι «ἡ κοινότης συμφερόντων τῶν παροχθίων κρατῶν . . . καθίσταται ἡ βᾶσις κοινοῦ νομικοῦ δικαιώματος» (1).

Α ἰ δ ο υ λ ε ῖ α ι . Ἡ δουλεία ἦτο γνωστὴ εἰς τὸ *jus civile* ὡς ἐμπράγματον δικαίωμα ἐπὶ ἀλλοτρίου πράγματος καὶ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξυπηρετήσιν οικονομικῆς φύσεως ἀναγκῶν (*servitus utilis esse debet*) (2). Κατὰ πόσον ἡ δουλεία ἀποτελεῖ θεσμὸν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἀμφισβητεῖται σοβαρῶς. Τὸ κυριώτερον ἐπιχείρημα τὸ ὅποῖον δύναται τις νὰ προβάλλῃ κατὰ τῆς ἀπόψεως περὶ ἰσχύος τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας εἰς τὸ διεθνὲς πεδίον εἶναι ὅτι ἡ δουλεία, ὡς καθορίζεται ὑπὸ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, προϋποθέτει ὅπως ὑφίσταται *dominium* ἐπὶ ἐδαφικῆς τινος περιοχῆς καὶ οὐχὶ *imperium* (3). Συνεπῶς θὰ πρέπη νὰ γίνῃ δεκτὸν εἴτε ὅτι ἡ διεθνὴς δουλεία ὡς ἀναφερομένη εἰς τὸ *imperium* ἀντίκειται πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς κυριάρχου ἰσότητος τῶν κρατῶν εἴτε ὅτι ἡ χαρακτηριζομένη ὡς διεθνὴς δουλεία δὲν ἀποτελεῖ ἄλλο τι εἰμὴ διεθνῆ ὑποχρέωσιν ἐδραζομένην ἐπὶ τῆς κοινότητος συμφερόντων τῶν κρατῶν. Ἀσχέτως ὅμως τῆς σοβαρᾶς ἀμφισβήτησεως περὶ ὑπάρξεως τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας εἰς τὸ διεθνὲς πεδίον, γεγονὸς ἀναμφισβήτητον παραμένει ὅτι ἡ διεθνὴς πρακτικὴ καθιέρωσε διαφόρους ὑποχρεώσεις ἐξυπηρετούσας τὰ ἀμοιβαῖα συμφέροντα τῶν κρατῶν. Τοιαῦται ὑπὸ μορφήν ὑπηρεσιῶν ἀναλαμβανόμεναι ὑποχρεώσεις ἢ χαρακτηριζόμεναι ὑπὸ τινων ὡς διεθνεῖς δουλείαι εἶναι : 1. Ἡ ἐλευθερία διελύσεως. Οὕτω διὰ τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἢ δι᾽ ὠρξ τοῦ Κιέλου καθίστατο διεθνὴς ὑδατίνη ὁδὸς πρὸς ὄφελος πάντων τῶν κρατῶν. Ἐπίσης ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάνης τοῦ 1923 περιελάμβανε διατάξεις ἀφορώσας εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν ἐπικοινωνίαν Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. 2. Οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευσίς τῶν ὑδάτων. Πλεῖσται διμερεῖς συμφωνίαι ἔχουν συναφθῆ διὰ τὴν παροχὴν ὑδροηλεκτρικῶν διευκολύνσεων, ὡς μεταξύ Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλίας,

1. Jurisdiction of the International Commission of the River Oder case, P. C. I. J. Ser. A, No 23 (1929).

2. Ἡ μόνη γνωστὴ περίπτωση ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας εἰς τὰς σχέσεις μεταξύ κρατῶν κατὰ τὸ παρελθὸν εἶναι ἡ τῆς συνθήκης τοῦ 562 μ.χ., συνομολογηθείσης μεταξύ Ἰουστινιανοῦ καὶ βασιλέως τῶν Περσῶν. Βλ. σχετικῶς S. V e r o s t a, op. cit. σ. 610.

3. Βλ. σχετικῶς "Α λ κ η — Β α σ. Ν. Παπακώστα: «Δημόσιον Διεθνὲς Δίκαιον», τόμος Α', 1969 σ. 107-108.

Ἑλλάδος καὶ Γιουγκοσλαβίας. 3. Ἐλευθεραζῶνα. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα ἢ Ἐλευθέρα Γιουγκοσλαβικὴ Ζώνη τῆς Θεσσαλονίκης ἢ ὁποία ἐδημιουργήθη τὸ 1923. 4. Δικαίωμα ἀλιείας. Πλειῶσαι συμφωνίαι παρέχουν τὸ δικαίωμα ἀλιείας εἰς τὰ ἐθνικὰ ὕδατα πρὸς ὕφελος τῆς ἀλιευτικῆς βιομηχανίας ἐτέρου κράτους.

* *

Ἐκαστον κράτος ἔχει ἴδια συμφέροντα, εἰς τὴν ἱκανοποίησιν δὲ τῶν συμφερόντων του ἀποβλέπει ἢ ἀνάπτυξις ὑπ' αὐτοῦ σχέσεων μετ' ἄλλων κρατῶν. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἢ ἀνάπτυξις σχέσεων μεταξύ τῶν κρατῶν ἀπορρέει ἐκ τῆς ἀδυναμίας αὐτῶν ὅπως ἱκανοποιήσουν τὰ συμφέροντά των δι' ἰδίων μέσων, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐκ τῆς ἐλλείψεως οἰκονομικῆς αὐτῶν αὐταρκείας, ἐπόμενον εἶναι ὅτι οἱ νομικοὶ κανόνες οἱ ρυθμίζοντες τὰς σχέσεις μεταξύ τῶν κρατῶν θὰ ἔχουν ὡς ἀπωτέραν ἐπιδιώξιν των τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν, διότι τὰ κράτη μόνον διὰ τῆς ἐλευθέρας κυκλοφορίας ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν δύνανται νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς ἐκ τῆς ἐλλείψεως οἰκονομικῆς αὐταρκείας προκυπτούσας ἀνάγκας των. Κατὰ βάσιν λοιπὸν τὸ Διεθνὲς Δίκαιον ταυτίζεται πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθέρας κυκλοφορίας ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν. Ὁ Georges Scelle παρατηρεῖ ὅτι ἄνευ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου οὔτε διεθνῆς κοινωνία θὰ ὑφίστατο οὔτε διεθνῆς ἔννομος τάξις (1).

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι μέγα μέρος τῶν ἐν ἰσχύϊ διεθνῶν νομικῶν κανόνων εἶναι ἐθιμικῆς προελεύσεως, δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι κατὰ τὴν θέσπισίν των τὰ κράτη ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ μεγαλυτέρου βαθμοῦ ἱκανότητος συναλλαγῆς μεταξύ των. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῶν θαλασσῶν καθιερώθη καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπραγματοποιοῦντο αἱ μεγάλαι γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις καὶ ἐτίθεντο αἱ βάσεις τῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας μεταξύ τῶν κρατῶν. Ἄνευ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς καὶ τῆς ἐν συνεχείᾳ καθιερωθείσης ἀρχῆς τῆς ἀβλαβοῦς διελεύσεως ἐκ τῶν χωρικῶν ὑδάτων τῶν κρατῶν αἱ διεθνεῖς ἐμπορικαὶ συναλλαγαὶ θὰ περιορίζοντο εἰς τὸ ἐλάχιστον καὶ ἡ ὑπόστασις τῆς διεθνοῦς κοινωνίας θὰ διεκυβεύετο σοβαρῶς. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν διεμορφούτο ὁ θεσμὸς τῶν μονίμων διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων καὶ καθιερούτο ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν προνομίων αὐτῶν, τῶν κρατῶν καὶ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν. Διὰ τοῦ θεσμοῦ τούτου καὶ τῶν παρεχομένων προνομίων εἰς τοὺς διπλωματικούς ἀντιπροσώπους, εἰς τὰ κράτη καὶ εἰς τοὺς ἀρχηγούς των κρατῶν καθίστατο δυνατὴ ἡ ἄμεσος ἐπικοινωνία μεταξύ τῶν κρατῶν καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Ἐὰν τὰ κράτη δὲν ἐξεπροσωποῦντο διὰ μονίμων διπλωματικῶν ἀποστολῶν αἵτινες χάρις εἰς τὰ προνόμια θὰ ἠδύναντο νὰ ἀσκήσουν ἀπερίσπαστοι τὸ λειτουργημά των, διεθνεῖς ἐμπορικαὶ

1. op. cit. σ. 64.

σχέσεις δὲν θὰ ὑφίσταντο. Ἐὰν πάλι τὰ κράτη καὶ οἱ ἀρχηγοὶ των δὲν ἀπῆ-
 λαουν ἑτεροδικίας ἢ συνομολόγησις διεθνῶν ἐμπορικῶν συμφωνιῶν θὰ ἦτο
 ἀδιανόητος. Ἀλλὰ ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς διασφαλίσεως
 τῶν συμφερόντων τῶν κρατῶν συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ειδικωτέρων
 θεσμῶν, ὡς τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους. Ἡ σημασία τῆς
 ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους διὰ τὰς διεθνεῖς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς
 εἶναι ἐμφανής, ἐφ' ὅσον βάσει αὐτῆς τὰ συμβαλλόμενα κράτη ἀναλαμβάνουν
 τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἐπωφεληθοῦν τῆς πλέον εὐνοϊκῆς μεταχειρίσεως τῆς
 ἀναγνωρισθείσης ἢ ἀναγνωρισθησομένης εἰς τρίτα κράτη (1).

Ἐὰν κατὰ τὰ ἀνωτέρω οἱ διεθνεῖς νομικοὶ κανόνες ἀποβλέπουν ἀμέσως ἢ
 ἐμμέσως ὅπως κατοχυρώσουν τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν ἀνθρώπων καὶ
 ἀγαθῶν, δὲν εἶναι δύσκολον νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ἐκ τῶν βασικῶν ἀρχῶν
 τῶν διεπουσῶν τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν κρατῶν εἶναι ἡ τῆς ἐλευθε-
 ρίας τοῦ ἐμπορίου. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀνευρίσκεται εἰς τὰ πρῶτα στάδια
 διαμορφώσεως τῆς διεθνοῦς κοινωνίας. Ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος αἱ Ἰταλικάι
 πολιτεῖαι συνεδέοντο μεταξὺ των δι' ἐμπορικῶν συνθηκῶν δι' ὧν ἐπεδιώκετο
 ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου ὑπὸ τοὺς πλέον εὐνοϊκοὺς ὅρους, ἡ ἐπίτευξις ἀσφα-
 λείας ἔναντι τῆς πειρατείας, ἡ ἀναγνώρισις διαφόρων προνομίων εἰς ἐμπο-
 ρικὰς περιοχὰς καὶ ἡ παροχὴ διαφόρων ἐμπορικῆς φύσεως διευκολύνσεων(2).
 Ποία εἶναι ὁμως ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου; Τὸ Διαρκὲς Δικασ-
 τήριον Διεθνοῦς Δικαιοσύνης εἰς τὴν ὑπόθεσιν Oscar Chinn (1934) ἀπε-
 φάνθη ὅτι ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου εἶναι «τὸ δικαίωμα—κατ' ἀρχὴν ἀπεριό-
 ριστον—τῆς ἀναπτύξεως οἰασδήποτε ἐμπορικῆς δραστηριότητος, καθαρῶς
 ἐμπορικῆς φύσεως, ὡς εἶναι ἡ ἀγορὰ καὶ πώλησις ἀγαθῶν, ἐκδηλουμένης
 εἴτε εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας εἴτε εἰς τὸ διεθνὲς πεδίον διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς
 εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων». Τὸ Δικαστήριον ἀποφαίνεται ἐν συνεχείᾳ
 ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου εἶναι συνυφα-
 σμένη πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐμπορικῆς ἰσότητος τῶν κρατῶν.
 Ἡ ἐμπορικὴ ἰσότης τῶν κρατῶν προϋποθέτει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου (3).
 Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ὑπαρξίς μονοπωλίων εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰς
 ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐμπορικῆς ἰσότητος τῶν κρατῶν.

1. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 1279/1954 ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ὀρίζει: «Ἐ-
 πειδὴ εἰς τὰς οἰκονομικὰς ἰδίαι συνθήκας, ἡ ρήτρα τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους σκο-
 πὸν ἔχει νὰ ἀποτρέψῃ τὸν κίνδυνον, ὅπως ἡ θέσις τῶν ὑπηκόων τῶν συμβαλλομένων κρατῶν
 καταστῆ ἔνδεχόμενως μειονεκτικὴ ἔναντι τῶν ὑπηκόων ἄλλων κρατῶν εἰς τὸ πεδίον τοῦ
 διεθνοῦς οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ...».

2. G. Schwarzenberger: «The principles and standards of International Economic Law», Recueil des Cours de l'Académie de Droit International, 1966, σ. 21.

3. Series A/B, No 63, σ. 83-87.

Τὸ μονοπώλιον ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν ἰσχύος καὶ ὡς εἶναι ἐπόμενον καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὡς ἄνω ἀρχῶν. Ἐν τούτοις ἡ πλειοψηφία τοῦ Δικαστηρίου ἀπεφάνθη ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω ὑποθέσεως ὅτι τὸ de facto μονοπώλιον δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος, καθ' ὅσον τοῦτο περιλαμβάνεται εἰς τοὺς κινδύνους τοῦ ἐμπορικοῦ συναγωνισμοῦ. Ἡ ἄποψις ὅμως αὕτη τοῦ Δικαστηρίου εὐρίσκεται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν διατυπωθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἄποψιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν Μειονοτικῶν Σχολειῶν ἐν Ἀλβανίᾳ (1925), κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἰσότης τῆς μεταχειρίσεως δὲν σημαίνει ἰσότητα ἐν τῷ νόμῳ, ἀλλὰ ἐν τῇ πράξει (1).

* * *

Αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις μεταξύ τῶν κρατῶν δὲν παρέμεινον ἀναλλοίωτοι ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τῆς διεθνοῦς κοινωνίας μέχρι σήμερον. Αὗται ἐπηρεάσθησαν σοβαρῶς ἀφ' ἑνὸς ἐκ τοῦ ἐκάστοτε ἰσχύοντος εἰς τὰ κράτη πολιτικοῦ συστήματος καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ βαθμοῦ ἀναπτύξεως τῆς διεθνοῦς κοινωνίας καὶ τῶν διαμορφωθείσων ἀναγκῶν τῆς.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἐμποροκρατισμοῦ δὲν εἶναι τυχαία. Αὕτη πραγματοποιεῖται καθ' ἣν ἐποχὴν δημιουργοῦνται ἐνιαῖα ἔθνη καὶ κράτη, τὰ ὅποια κυβερνῶνται ἀπολυταρχικῶς καὶ τίθενται τὰ θεμέλια τῆς διεθνοῦς κοινωνίας. Ἐὰν ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐπίσημον ἐπέμβασιν τῶν κρατῶν, τοῦτο εἶναι φυσικόν, διότι ἡ ἴδρυσις ἐνιαίων ἔθνικῶν κρατῶν καὶ ἡ διαμόρφωσις τῆς διεθνοῦς κοινωνίας ἱκανοποιοῦν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μεταξύ τῶν κρατῶν. Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον ἀναπτύσσεται χάρις εἰς τὴν ἀποικιακὴν πολιτικὴν τῶν ἡγεμόνων καὶ τὴν συνομολόγησιν ὑπ' αὐτῶν ἐμπορικῶν συμφωνιῶν. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα συμφωνίας μεταξύ ἡγεμόνων, καθιερούσης τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν σχέσεις, ἀποτελεῖ ἡ Συνθήκη Ἐμπορίου τοῦ 1417 ἢ συναφθεῖσα μεταξύ τοῦ Ἐρρίκου Ε' τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Δουκὸς τῆς Βουργουνδίας.

Ἀπὸ τοῦ 19ου περιήπου αἰῶνος ἡ διεθνὴς ἐμπορικὴ δραστηριότης διέπεται ὑπὸ τοῦ φιλελευθεροκεφαλαιοκρατισμοῦ. Ἡ ἐπέμβασις τοῦ κράτους εἰς τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις δὲν εἶναι πλέον ἀπόλυτος ὡς συνέβαινε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐμποροκρατισμοῦ, ἀλλὰ περιορισμένη. Τὸ κράτος ἐπεμβαίνει εἰς τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως διευκολύνη τὴν ἐπένδυσιν ἰδιωτικῶν κεφαλαίων καὶ τὴν ἐγκατάστασιν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς ξένα ἑδάφη (2). Συνεπῶς ἡ ἐπέμβασις τοῦ κράτους εἰς τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις πραγματοποιεῖται εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν κεφαλαιούχων

1. Βλ. σχετικῶς G. Schwarzenberger, op. cit. σ. 51.

2. G. Schwarzenberger, op. cit. σ. 23.

καὶ ἐπιχειρηματιῶν του. Τοῦτο βεβαίως δὲν εἶναι τυχαῖον. Τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα διακυβερνήσεως τῶν κρατῶν καὶ ἡ συνεχὴς κεφαλαιοκρατικὴ ἀνοδος ἐπιβάλλουν τὴν μορφήν αὐτὴν ἐπεμβάσεως τῶν κρατῶν εἰς τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κυριαρχεῖ εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις ἡ ἀρχὴ τῆς «ἀνοικτῆς θύρας» (principe de la porte ouverte).

Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐφαρμόζεται ἐν ὀνόματι τοῦ φιλελευθερισμοῦ, ἀλλὰ εἰς τὴν πραγματικότητά ὁ φιλελευθερισμὸς ἐξυπηρετεῖ τὰ συμφέροντα μόνον τῶν κρατῶν τὰ ὁποῖα ἐπιζητοῦν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνοικτῆς θύρας. Οὕτω κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα διάφοροι δυτικοευρωπαϊκαὶ Δυνάμεις καὶ αἱ Η.Π.Α., ἐφαρμόζουσαι τὴν ἀρχὴν αὐτὴν εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν, ἐπέτυχον ὅπως ἀνοίξουν εἰς τὸ ἐμπόριον λιμένας καὶ ἐδάφη τῶν ἀσιατικῶν χωρῶν. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ ὀπίου διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Νανκίν τοῦ 1842 οἱ Ἄγγλοι ἐπέτυχον ὅπως ἀνοίξουν πέντε κινεζικοὺς λιμένας, ἐν συνεχείᾳ δὲ δι' ἑτέρων συνθηκῶν ἠνυόθησαν ἕτεροι δυτικοευρωπαϊκαὶ Δυνάμεις. Τὸ κίνημα τῶν Μπόξερς τοῦ 1900 ἀπέβλεπεν ὅπως διακόψῃ τὴν διείσδυσιν τῶν δυτικοευρωπαϊῶν εἰς τὴν Κίνα. Μετὰ τὴν καταστολὴν ὅμως τοῦ κινήματος ὑπὸ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων τὸ Πρωτόκολλον τῆς 7 Σεπτεμβρίου 1901 ἐπαναβεβαιοῖ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνοικτῆς θύρας. Ἀλλὰ ἡ ἀρχὴ ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὴν παράγραφον 2 τοῦ κινεζικοῦ μνημονίου τῆς 11 Νοεμβρίου 1921. Ἡ ἐν λόγῳ παράγραφος ὀρίζει: «Ἡ Κίνα, συμφωνοῦσα πλήρως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοικτῆς θύρας ἢ τῆς ἰσότητος διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν πάντων τῶν ἔθνῶν ἅτινα συνδέονται μετὰ τῆς Κίνας διὰ συνθηκῶν εἶναι πρόθυμος νὰ δεχθῇ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς αὐτῆς εἰς πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς περιοχὰς τῆς Κινεζικῆς Δημοκρατίας».

Ἀπὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου σημειοῦνται σημαντικαὶ μεταβολαὶ τόσον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν κρατῶν ὅσον καὶ εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ αὐτῶν. Ὁ φιλελεύθερος κεφαλαιοκρατισμὸς δὲν εἶναι πλέον ἱκανὸς ὅπως ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ διὰ τοῦτο παραχωρεῖ τὴν θέσιν του εἰς τὸν προγραμματισμὸν καὶ τὸν ἐπεμβατισμὸν. Ἡ λήψις προστατευτικῶν μέτρων διὰ τὸ ἐμπόριον καθίσταται ἀναγκαία, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ καλύψῃ πλήρως τοὺς ἐκ τοῦ συναγωνισμοῦ ἀπορρέοντας κινδύνους. Ἡ ἀνάγκη πλέον στενῆς συνεργασίας μεταξὺ τῶν κρατῶν καὶ εἰδικώτερον τῆς ὀργανώσεως τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν σχέσεων καθίσταται ἐμφανής.

Ἡ προσπάθεια ὀργανώσεως τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν κρατῶν ἐκδηλοῦται εἰς τὰς παραμονὰς ἀκόμη τῆς λήξεως τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Τὸ τρίτον ἐκ τῶν Δέκα Τεσσάρων Σημείων τοῦ Προέδρου τῶν Η.Π.Α. Wilson (8 Ἰανουαρίου 1918) ὀρίζει ὅτι ἐκ τῶν σκοπῶν τῆς μεταπολεμικῆς διεθνοῦς κοινωνίας θὰ εἶναι «... ἡ καθιέρωσις ἴσων ἐμπορικῶν συνθηκῶν δι' ἅπαντα τὰ ἔθνη». Τὸ Σύμφωνον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν περιελάμβανεν εἰς τὸ Ἄρθρον 23, παραγρ. 5, διάταξιν συμφώνως πρὸς τὴν

ὅποιαν τὰ κράτη—μέλη ὑπεχρεοῦντο ὅπως λάβουν τὰ ἀναγκαῖα μέτρα «... διὰ τὴν δικαίαν μεταχείρισιν τοῦ ἐμπορίου τῶν μελῶν τῆς Κοινωνίας». Εἰς ἐφαρμογὴν τῆς διατάξεως αὐτῆς ἰδρύθη ὑπὸ τῆς Διασκεψέως τῆς Βαρκελώνης τοῦ 1921 ὁ Ὁργανισμὸς Συγκοινωνιῶν καὶ Διαμετακομίσεως, ὁ ὁποῖος διηκολύουε σημαντικῶς τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς μεταξὺ τῶν κρατῶν—μελῶν διὰ τῆς παροχῆς τεχνικῆς βοήθειας καὶ συμβουλῶν ἐπὶ συγκοινωνιακῆς φύσεως θεμάτων (1). Ἡ Διάσκεψις τῶν Καννῶν τοῦ 1922, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τῆς Εὐρώπης, διεκήρυξε ὅτι «ἡ κοινὴ προσπάθεια τῶν πλέον ἰσχυρῶν κρατῶν δεόν νὰ τείνῃ εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐμποδίων τὰ ὅποια παρακωλύουν τὸ ἐμπόριον».

Ἡ προσπάθεια ὀργανώσεως τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν σχέσεων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεσοπολέμου δὲν ἐσημείωσεν μεγάλας ἐπιτυχίας, διότι ἀφ' ἑνὸς ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ἐπέδειξε περιορισμένον ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἐνδιαφέρον καὶ ἀφ' ἑτέρου πλεῖστα κράτη, ὡς αἱ Δυνάμεις τοῦ Ἄξονος, ἐξέλεξαν τὴν ὁδὸν τῆς βίας πρὸς ἐπίλυσιν τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων των.

Μετὰ τὴν λήξιν τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου ἡ προσπάθεια ὀργανώσεως τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν σχέσεων ἐκδηλοῦται πλέον ἐντόνως καὶ σημεῖοι σημαντικὰς ἐπιτυχίας. Ἡ ὀργάνωσις ὅμως τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, ὡς πραγματοποιεῖται μεταπολεμικῶς, ἔχει διττὸν χαρακτῆρα: ἀφ' ἑνὸς οἰκουμενικὸν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου Περιφερειακόν. Αἱ ἀντιθέσεις εἰς τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις τῶν κρατῶν λόγῳ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ αὐτῶν συστήματος ἢ λόγῳ ἀνίσου πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως ἐξαφανίζονται μὲν ἐντὸς τῶν νομικῶν πλαισίων τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, ἐκδηλοῦνται ὅμως κατὰ τὸν πλέον ἐντονον τρόπον ἐντὸς τῶν νομικῶν πλαισίων τῶν περιφερειακῶν ὀργανώσεων. Ἡ ἀντιφατικὴ αὕτη κίνησις ἢ παρατηρουμένη εἰς τὴν ἐν γένει προσπάθειαν ὀργανώσεως τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν σχέσεων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ στερηθῆται συνεπειῶν. Διότι παρὰ τὰ ἀναμφισβήτητα πλεονεκτήματα τὰ ὅποια παρουσιάζει ἡ ὀργάνωσις τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν σχέσεων ἐπὶ περιφερειακῆς βάσεως, ἐν τούτοις αὕτη ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποτελεῖ πολλακίς πηγὴν συγκρούσεως συμφερόντων μεταξὺ συνασπισμῶν κρατῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθιστᾷ δυσχερὲς τὸ ἔργον τῆς ὀργανώσεως τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν σχέσεων ἐπὶ οἰκουμενικῆς βάσεως.

1. St. G o o d s p e e d : «The Nature and Function of International Organization», 1967, σ. 66.